

SEMINARI SIROCCO – IULA-UPF (12a sessió presencial)

Tema analitzat:

Realització de les *o* finals en posició àtona

Acta núm. 11

Data de la reunió: 28/02/2012

Horari: 15:30 h - 17:00 h

Lloc: Campus de la Comunicació (UPF), despatx 53.216

Assistents: Oriol Camps, Neus Nogué, Magdalena Marbà, Maria Ustarroz, Ester Pedreño i Lluís de Yzaguirre.

Excusen la seva absència: Esteve Clua.

Ordre del dia:

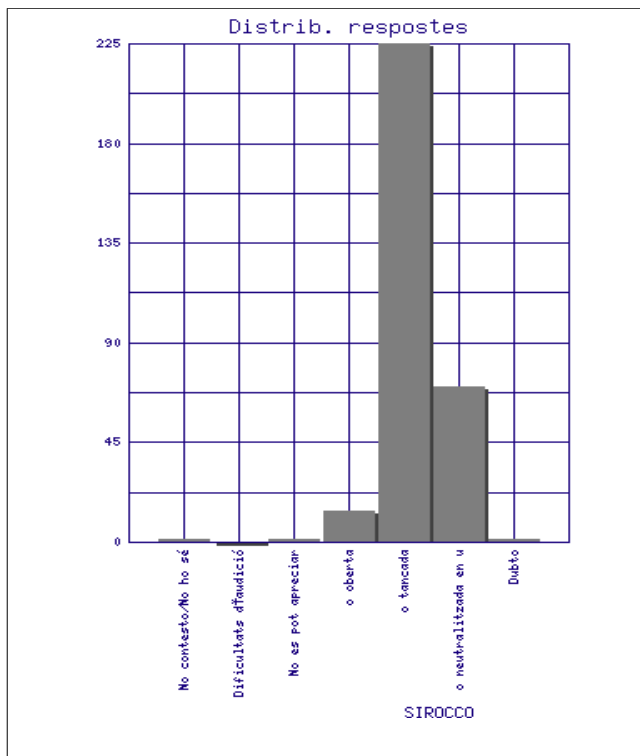
1. Presentació del tema analitzat
2. Posada en comú de les respostes de l'enquesta
3. Valoracions sobre el tema analitzat
4. Conclusions
5. Altres qüestions

1. Presentació del tema analitzat

En aquest seminari del SIROCCO analitzarem la pronúncia oriental de la *o* àtona a final de mot en determinades paraules en què la tendència general és no neutralitzar-la. Després d'escoltar l'enquesta amb vint-i-cinc mostres de paraules que contenen aquesta casuística, mirarem d'arribar a algunes conclusions sobre les condicions en què aquesta vocal s'ha realitzat neutra, oberta o tancada.

2. Posada en comú de les respostes de l'enquesta

Es presenten els resultats de l'enquesta (aquest cop l'han contestada 13 persones).

Es comprova l'alt grau de coincidència en les respostes entre les persones que l'han contestada i es comenten aquells mots en què hi ha hagut més acord (el cas més clar de consens és el de la neutralització de la *o* de la paraula *euro*).

Com es pot veure en el gràfic, la realització que més s'ha escoltat ha estat amb *o* tancada seguida, de lluny, de *o* neutralitzada.

Aquests resultats posen de manifest que determinades *o* finals en posició àtona es pronuncien majoritàriament sense neutralitzar o amb *o* tancada, amb molta diferència respecte a la *o* oberta (el problema és quines i per què, ja que no hi ha cap regla que es pugui aplicar sistemàticament).

3. Valoracions sobre el tema analitzat

En aquest seminari s'ha tractat d'un grup de mots poc significatiu quant al nombre (se n'han trobat pocs exemples i la majoria són cultismes). A partir de l'exemple "la base dels còndors" es relaciona la sessió que ens ocupa amb l'anterior sobre la realització de la *e* neutra final de mot, atès el seu paral·lelisme.

Els assistents al seminari fan notar que la majoria de casos de l'enquesta en què la *o* neutra a final de mot es pronuncia sense neutralitzar són llatinismes i italianismes i, tot i que molts d'ells s'han popularitzat i formen part del lèxic comú, encara mantenen aquesta característica perquè la pronúncia reduïda a *u* resulta forçada i poc natural.

Una altra de les sistematicitats que s'observen en aquest grup de paraules és la dissimilació entre la primera vocal i l'última (si la primera vocal és pronuncia oberta, la següent es neutralitza automàticament) o l'assimilació (si la primera vocal es pronuncia tancada, espontàniament la segona també es realitza tancada).

La consulta a l'*ésAdir* sobre la pronúncia dels italianismes amb *o* neutra final fa notar que és difícil establir una norma que es pugui generalitzar en tots els casos; ens trobem una llista de mots en què s'especifica la seva pronúncia mot a mot. S'insisteix en la idea de l'ús: com més s'utilitza una paraula més fàcil és que s'acabi reduint la *o* final a *u* final (encara que hi ha mots que s'han consolidat amb *o* tancada o oberta, per això l'opció de tractar-los d'un a un).

Sobre les opcions de l'*ésAdir*, els assistents de la UAL de Catalunya Ràdio al seminari comenten les dificultats que van tenir amb els llatinismes pel que fa al tema que ens ocupa, ja que cal classificar-los segons la disciplina amb què estan relacionats: els llatinismes relacionats amb la religió i la música clàssica recomanen fer-los a la italiana (per raons històriques i tradicionals: aquest és l'ús a l'església catalana i a la música coral religiosa), en canvi, els noms científics es pronuncien amb algun tret catalanitzat (encara que normalment es realitzen a la germànica).

En moltes de les explicacions de l'*ésAdir* es fan servir les expressions "a la catalana" o "en català". Els assistents al seminari comenten que aquestes expressions no acaben de deixar clara la finalitat, i ho exemplifiquen amb la sigla UGT: "a la catalana" o "en català" podria voler dir que cal pronunciar-la [uzəté] o només es refereix a pronunciar en català la g [uzeté] i no [uχeté]? Ens expliquen que es refereixen a l'última opció i que potser fora bo canviar aquestes expressions per evitar ambigüitats.

Es continua amb les sigles: la proposta que recull l'*ésAdir* és de no neutralitzar-ne la *o* final (ex.: FAO i UNESCO), però aquesta recomanació no funciona en casos com *renfe*, que ha evolucionat com *làser* o *radar*.

També es fa esment de topònims amb aquesta casuística (Boston, Washington, etc.). Els de la UAL expliquen que durant un temps es va considerar que calia pronunciar com en anglès (ex.: [bóstən]), perquè la vocal neutra també pertany al repertori català; però els últims anys s'ha tornat a la pronúncia amb *o* final tancada, per facilitar la identificació dels noms amb la forma escrita (l'audiència els ha de poder reconèixer sense dificultats ja que, de vegades, costa d'associar la pronúncia d'un mot tal i com la realitza un locutor amb aquella que faria un parlant si l'hagués de llegir en veu alta).

Finalment, es parla d'altres variables que predisposen o afavoreixen la pronúncia sense neutralitzar en alguns dels mots que compleixen les condicions tractades en aquest seminari. En aquest sentit, des del LATEL es parla de l'**estil citatiu**¹ (des de la UAL es comenta que l'empren sovint a la ràdio, sobretot en la publicitat, quan es diuen les marques).

4. Conclusions

En conclusió, es podria establir una pauta per als periodistes que els aconselli de no neutralitzar les *o* finals en posició àtona en sigles, llatinismes o italianismes, però sí en el lèxic comú, encara que això presenta molta casuística, com es pot deduir de l'annex que hem afegit al final d'aquest document. Aquesta casuística es complica segons el grau de familiaritat que el locutor pugui tenir amb aquell mot (vg *júnior* per a un locutor d'esports), grau que està en permanent evolució.

La pronúncia d'un mot d'una manera o d'una altra sovint està directament relacionada amb la seva evolució particular i amb les característiques del seu arrelament (no hi ha una norma fixa, sinó un ús més estès que un altre).

5. Altres qüestions

1 [...] *Ens cal, abans de seguir, tipificar encara un altre estil al qual ens haurem de referir necessàriament més endavant: el citatiu. El podem definir com "aquella manera peculiar de pronunciar que usem quan hem de produir una paraula que ens resulta estranya per la seva raresa o per ser forastera", ço que inclou també les sigles no habituals. Es caracteritza per la tendència a evitar tota neutralització, a sil·labejar, a mantenir grups consonàntics que normalment es simplifiquen i a pronunciar lletres mudes (com les erres finals). Normalment, apareix intercalat durant la producció en altres estils i es limita al mot conflictiu, que sol anar delimitat per pauses o pujades manifestes de la tensió articulatòria i, a vegades, acompanyat de gestos o ganyotes; en ocasions molt especials, com quan es dicta una carta, es pot arribar a produir tot un text en citatiu. Hi ha un cas diferenciat de citació: quan conscientment estafem la pronúncia per desfer una homofonia del tipus [als pru'BlEmaz efek'tiws]. Marquem amb una fletxa la probabilitat d'algun dels fenòmens que solen acompanyar la commutació a citatiu, com una pausa, l'augment de la tensió articulatòria, l'elevació del fonamental, [...] . Lluís de Yzaguirre (1990). L'estructura sil·làbica del català central (tesi doctoral) http://latel.upf.edu/morgana/altres/cibres/tesi_1ym/estrucsil.htm.*

Es parla del proper seminari del 13 de març (monogràfic "La caracterització de les imitacions en el col·loquial de ficció, amb membres de Minoria Absoluta).

Es consulta al calendari del SIROCCO els seminaris que resten fins a finals de curs i es concreten els temes dels dos següents:

27 de març (virtual) / **17 d'abril** (presencial): Realització de la consonant inicial del segon element de certs compostos (dinsaure, ornitorinc, eradicar, subrogar...).

8 de maig (virtual) / **22 de maig** (presencial): Reducció vocàlica en els compostos (portaveu, entrepà, pretemporada...).

I sense cap més intervenció, la sessió finalitza a les 17.00 h.

Annex:

Paraules en *o* final àtona (i també les acabades en *-or*, *-ol* i *-os*, segons el diccionari invers)

Aquesta informació és una gentilesa d'Oriol Camps, qui ha intentat recollir les paraules en *o* final àtona i també les acabades en *-or*, *-ol* i *-os*, segons el diccionari invers.

Al costat de cada mot, l'Oriol Camps ha anotat quina pronúncia sembla que hi correspon en els casos en què ho tenia clar (hi ha mots que tenen en blanc la columna de la pronúncia, en tant que són paraules d'altres dialectes i no se'ls endevina un ús estàndard...).

entrada	mot	pronúncia previsible	notes
oderc	credo	[o/u]	
ocled	delco	[o/u]	
omanid	dinamo	[o/u]	
oce	eco	[o/u]	
otebmag	gambeto	[o/u]	
olah	halo	[o/u]	
ogabmul	lumbago	[o/u]	
otengam	magneto	[o/u]	
ognam	mango	[o/u]	
olemop	pomelo	[o/u]	
oepoc	copeo	[o]	ball mallorquí
otnarepse	esperanto	[o]	
oi-oi	io-io	[o]	
onom	mono	[o]	
olop	polo	[o]	
ocsabat	tabasco	[o]	
oebet	tebeo	[o]	
odarap	parado	[o]	bolero Valldemossa
ollidamra	armadillo	[o] es.	
orebme	embero	[o] es.	fusta
odanrot	tornado	[o] es.	
ozzertta	attrezzo	[o] it.	
osrev	verso	[o] it.	
ottergella	allegretto	[o] it. mús.	
orgella	allegro	[o] it. mús.	
onitnadna	andantino	[o] it. mús.	
onitrecnoc	concertino	[o] it. mús.	

odnecserc	<u>crescendo</u>	[o] it. mús.	
odnecserced	<u>decrescendo</u>	[o] it. mús.	
oud	<u>duo</u>	[o] it. mús.	
omissitrof	<u>fortissimo</u>	[o] it. mús.	
ottehgral	<u>larghetto</u>	[o] it. mús.	
ogral	<u>largo</u>	[o] it. mús.	
onarposozzem	<u>mezzosoprano</u>	[o] it. mús.	
omissinaip	<u>pianissimo</u>	[o] it. mús.	
otacizzip	<u>pizzicato</u>	[o] it. mús.	
otserp	<u>presto</u>	[o] it. mús.	
ozrehcs	<u>scherzo</u>	[o] it. mús.	
olos	<u>solo</u>	[o] it. mús.	
onarpos	<u>soprano</u>	[o] it. mús.	
oirt	<u>trio</u>	[o] it. mús.	
oduj	<u>judo</u>	[o] jap.	
odacim	<u>micado</u>	[o] jap.	
odebla	<u>albedo</u>	[o] ll.	
oge retla	<u>alter ego</u>	[o] ll.	
ol·lopa	<u>ap·lo</u>	[o] ll.	
ocorab	<u>baroco</u>	[o] ll.	sil·logisme
orecíc	<u>cícero</u>	[o] ll.	
odipuc	<u>cupido</u>	[o] ll.	
otcaf ed	<u>de facto</u>	[o] ll.	
ougnitsid	<u>distinguo</u>	[o] ll.	
omohecce	<u>eccehomo</u>	[o] ll.	
oge	<u>ego</u>	[o] ll.	
ogre	<u>ergo</u>	[o] ll.	
odom ossorg	<u>grosso modo</u>	[o] ll.	
ogami	<u>imago</u>	[o] ll.	
odimi	<u>imido</u>	[o] ll.	ciència
osnetxe ni	<u>in extenso</u>	[o] ll.	
ortiv ni	<u>in vitro</u>	[o] ll.	
otcaf ospi	<u>ipso facto</u>	[o] ll.	
oel	<u>leo</u>	[o] ll.	
odibil	<u>libido</u>	[o] ll.	

odevil	livedo	[o] ll.	
otnemem	memento	[o] ll.	
oirporp utom	motu proprio	[o] ll.	
ouq orp diuq	quid pro quo	[o] ll.	
otcer	recto	[o] ll.	
ouq utats	statu quo	[o] ll.	
oedív	vídeo	[o] ll.	
ogariv	virago	[o] ll.	
onomiuq	quimono	[o]njap.	
ooz	zoo	[óo]/[òu]	
obecalp	placebo	[u/o]	
ojod a	a dojo	[u]	
orrofla	alforro	[u]	
otla	alto	[u]	
oma	amo	[u]	
otua	auto	[u]	
ojnab	banjo	[u]	
olltib-olltib	bitllo-bitllo	[u]	
oxtib	bitxo	[u]	
odalob	bolado	[u]	
odlob	boldo	[u]	
oxtabmob	bombatxo	[u]	
oxtarrob	borratxo	[u]	
ogerrob	borrego	[u]	
orrub	burro	[u]	
orrefagac	cagafarro	[u]	
orragac	cagarro	[u]	
odlac	caldo	[u]	
oyneuilac	caliquenyo	[u]	
oniremac	camerino	[u]	
onaretnac	canterano	[u]	
orrac	carro	[u]	
onisac	casino	[u]	
orratac	catarro	[u]	
oxtac	catxo	[u]	
obmuxtac	catxumbo	[u]	

ovrec	cervo	[u]	
orragic	cigarro	[u]	
orelc	clero	[u]	
ococ	coco	[u]	
ollidoc	codillo	[u]	per analogia amb tresillo
odnamoc	comando	[u]	
ocnoc	conco	[u]	
omorc	cromo	[u]	
oxturucuc	cucurutxo	[u]	
oriuc	cuiro	[u]	
orraxiuc	cuixarro	[u]	
oxtaluc	culatxo	[u]	
orednaruc	curandero	[u]	
odid	dido	[u]	
ovid	divo	[u]	
onimòd	dòmino	[u]	
opord	dropo	[u]	
orud	duro	[u]	
oriuvaxie	eixavuiro	[u]	
orrefertne	entreferro	[u]	
ojrabse	esbarjo	[u]	
orribse	esbirro	[u]	
orreugse	esguerro	[u]	
olrepartse	estraperlo	[u]	
ognadnaf	fandango	[u]	
oxtadraf	fardatxo	[u]	
ogarraff-ogirraf	farrigo-farrago	[u]	
orraf	farro	[u]	
otaf	fato	[u]	
orref	ferro	[u]	
ocsaif	fiasco	[u]	
orreflif	filferro	[u]	
ojnolf	flonjo	[u]	
ocnorolf	floronco	[u]	
ofof	fofo	[u]	
odnof	fondo	[u]	

orrof	forro	[u]	
otof	foto	[u]	
otaia	gaiato	[u]	
orrebmag	gamberro	[u]	
osnag	ganso	[u]	
oxnag	ganxo	[u]	
oxtapsag	gaspaxo	[u]	
oxtuag	gautxo	[u]	
orreg	gerro	[u]	
onatig	gitano	[u]	
osirg	griso	[u]	
onaug	guano	[u]	
opaug	guapo	[u]	
oyneug	guenyo	[u]	
oteug	gueto	[u]	
oiai	iaio	[u]	
obaval	lavabo	[u]	
odaugnell	llenguado	[u]	
orraboll	llobarro	[u]	
oroll	lloro	[u]	
ocacam	macaco	[u]	
ocam	maco	[u]	
oxtarrama m	mamarratxo	[u]	
ogexnam	manxego	[u]	
ogneram	marengo	[u]	
orram	marro	[u]	
omaxram	marxamo	[u]	
oxtam	matxo	[u]	
oxtuxtam	matxutxo	[u]	
orem	mero	[u]	
ortem	metro	[u]	
ocacim	micaco	[u]	
ocim	mico	[u]	
ognim	mingo	[u]	joc caramboles
osnim	minso	[u]	
onaugarim	miraguano	[u]	

otsim	misto	[u]	
otainom	moniato	[u]	
ojnom	monjo	[u]	
onom	mono	[u]	
oinom	monyoy	[u]	
onerom	moreno	[u]	
orom	moro	[u]	
orrom	morro	[u]	
ossom	mosso	[u]	
oxtatsom	mostatxo	[u]	
olltom	motllo	[u]	
otom	moto	[u]	
oxtom	motxo	[u]	
otalum	mulato	[u]	
oren	nero	[u]	
onin	nino	[u]	
omartson	nostramo	[u]	
oremún	número	[u]	
oinayn	nyanyoy	[u]	
orreyn	nyerro	[u]	
ogiyñ- ogiyñ	nyigo-nyigo	[u]	
oiap	paio	[u]	
orednap	pandero	[u]	
oxtonap	panotxo	[u]	
oxtitsap	pastitxo	[u]	
otiuqirep	periquito	[u]	
onaip	piano	[u]	
orrefacip	picaferro	[u]	
osnip	pinso	[u]	
oxnip	pinxo	[u]	
oxtatsip	pistatxo	[u]	
oxnop	ponxo	[u]	
oxtalupop	populatxo	[u]	
orrop	porro	[u]	
ortemerp	premetro	[u]	
oliuq	quilo	[u]	

ol-pas-iuq	qui-sap-lo	[u]	
ossiug	quisso	[u]	
oxtagar	ragatxo	[u]	
oxnar	ranxo	[u]	
oçnamor	romanço	[u]	
olltor	rotllo	[u]	
odlas	saldo	[u]	
orromlas	salmorro	[u]	
oneres	sereno	[u]	
osnos	sonso	[u]	
orus	suro	[u]	
orrefallat	tallaferro	[u]	
onirobmat	tamborino	[u]	
ognat	tango	[u]	
otofelet	telefoto	[u]	
orrefatset	testaferro	[u]	
orot	toro	[u]	
orrotsot	tostorro	[u]	
oxtot	totxo	[u]	
ogart	trago	[u]	
otsart	trasto	[u]	
ocnirt-ocnirt	trinco-trinco	[u]	
oxnort	tronxo	[u]	
ofmurt	trumfo	[u]	
orragav	vagarro	[u]	
onav	vano	[u]	
oxtalev	velatxo	[u]	
orrev	verro	[u]	
otev	veto	[u]	
oxtiv	vitxo	[u]	
oduiv	viudo	[u]	
oxnarrafax	xafarranxo	[u]	
onax-onax	xano-xano	[u]	
orrapax	xaparro	[u]	
ol-lerax	xarel-lo	[u]	
ogenrax	xarnego	[u]	

ovax	xavo	[u]	
onax-onix	xino-xano	[u]	
ol·leraxtix	xitxarel·lo	[u]	
oxiux	xuixo	[u]	
orruux	xurro	[u]	
orez	zero	[u]	
otrop	porto	[u] port.	
ojedaba	abadejo		
ogubla	albugo		
ocnamla	almanco		
obma	ambo		
oza	azo		
ogob	bogo		
onirob	borino		
ol·lextarrob	borratxel·lo		mall.
oalàc	càlao		
ocirerrefpa c	capferreric		
oabarac	carabao		
orac	caro		dial.
olurextac	catxerulo		
orec	cero		dial.
orrec	cerro		argot industrial
orboc	cobro		
obrevoc	coverbo		
odazurc	cruzado		
olleuquc	cuquello		dial.
oaçaruc	curaçao		
oxiad-oxiad	daixo-daixo		
ozaid	diazo		
ojrofsid	disforjo		
ogard	drago		
orre	erro		
ocirerref	ferreric		
orruf	furro		
obrellag	gallerbo		
oxturrag	garrutxo		

ogknig	ginkgo		
oztog	gotzo		
odlamirg	grimaldo		dial.
opoliug	guilopo		
orrabmiug	guimbarro		
oniug	guino		dal.
oxtug	gutxo		
onimi	imino		ciència
ocaj	jaco		
ollagill	lligallo		dial.
ordnoll	llondro		
ognoll	llongo		
oxtirdam	madritxo		
ocnam	manco		
ol-loiram	mariol·lo		dial.
ocarram	marraco		
odnaxram	marxando		
ognem	mengo		
onirem	merino		
ognodnom	mondongo		
oltom	motlo		dial.
odnugen	negundo		
onirtuen	neutrino		
osno	onso		
ogap	pago		
ogifogap	pagofigo		
ogifnap	panfigo		
oxtulep	pelutxo		
osep	peso		
ocatop	potaco		
ottop	potto		
oxtarbeuq	quebratxo		
ociuq	quico		
orbocer	recobro		
oluemer	remeulo		
oxnor	ronxo		
oltor	rotlo		dial.

ocas	saco		
ovres	servo		
ogros	sorgo		
otat	tato		
orrabmit	timbarro		
olltort	trollo		
orut	turo		
onatacetsao tu	utoastecatano		
ogilitiv	vilitigo		
ocebmarax	xarambeco		
otax	xato		
orextàx	xàtxero		dial.
orextíx	xítxero		dial.
ortox	xotro		
oxtox	xotxo		
otavox	xovato		
rodnòc	còndor	[u]	
rofòcsid	discòfor		
rofòer	reòfor		
rofòet	teòfor		
rofòfol	lofòfor		
rofòidinoc	conidiòfor		
rofòidiretna	anteridiòfor		
rofòignarop se	esporangiòfor		
rofòire	eriòfor		
rofòmore	cromòfor		
rofònigordn a	androgenòfor		
rofònimul	luminòfor		
rofòprac	carpòfor		
rofòrdna	andròfor		
rofòrea	aeròfor		
rofòrip	piròfor		
rofòrtcele	electròfor		
rofòtamorc	cromatòfor		
rofòtamuen	pneumatòfor		

p			
rofòtcalag	galactòfor		
rofòtna	antòfor		
rofòtof	fotòfor		
rofsòf	fòsfor	[u]	
roinúj	júnior	[o]	
rolíp	pílor	[o]	
romérc	crémor		
ropsàid	diàspor		
ropsòtip	pitòspor		
rotàduale	claudàtor	[o]	
rotàgil·la	al·ligàtor		
rotàlcnem on	nomenclàtor	[o]	
rotcív	víctor	[o]	
rotèr	rètor		
roúrc	crúor		
rovíbreh	herbívor	[u]	
rovíccab	baccívor	[u]	
rovícsip	piscívor	[u]	
rovidnalg	glandívor	[u]	
rovígurf	frugívor	[u]	
rovímrev	vermívor	[u]	
rovímuf	fumívor	[u]	
rovínarg	granívor	[u]	
rovínimarg	graminívor	[u]	
rovínmo	omnívor	[u]	
rovínrac	carnívor	[u]	
rovirpsa	asprívor	[u]	
rovisnepsus	suspensívor	[u]	
rovisso	ossívor	[u]	
rovítcal	lactívor	[u]	
rovítcesni	insectívor	[u]	
rovítirted	detrítívor	[u]	
rovítnemid es	sedimentívor	[u]	
roviúgnas	sanguívor	[u]	
rovívo	ovívor	[u]	

slobífma	amfíbols	[u]	
slobífmaotr o	ortoamfíbols	[u]	
slobmèl·loc	col·lèmbols	[u]	
slotín	nítols	[u]	
slotsòpa	apòstols	[u]	
slovúnafub	bufanúvols	[u]	
slovúnatarg	gratanúvols	[u]	